

Tipovi partija

Tipovi partija

- Sve partije imaju svojevrzne specifičnosti u smislu organizacije, vrste veza između partije i društva, ciljeva, ideologije...
- Više alternativnih podjela
- Najčešće razlikujemo 4 tipa partija:
 1. *Kadrovske*
 2. *Masovne*
 3. *Catch-all*
 4. *Kartelske*

Kadrovske partije

- Hronološki prethode ostalim tipovima i nijesu se trudile otvoriti vrata svim građanima
- Karakteriše ih labavo povezano članstvo koje se aktivira jedino u izbornom razdoblju
- Malobrojno članstvo rezultat visokih cenzusa (imovinskih, obrazovnih, polnih) za ostvarivanje biračkog prava
- Dominira partija na javnim položajima
- Duverger (1964) navodi sljedeće grupe pojedinaca koji su najčešće sačinjavali kadrovske partije:
 1. Poznati i uticajni pojedinci sa društvenim statusom
 2. Poznati stručnjaci koji posjeduju vještinu manipulisanja
 3. Uticajni finansijeri koji prilažu “borbena sredstva”

Masovne partije

- Masovne partije nastaju u drugoj polovini XIX vijeka, sa početkom eliminisanja izbornih cenzusa – **antipod kadrovskim partijama**
- Nastoje da uključe pojedince i grupe sa "dna" društvene piramide
- Nastale na lijevoj strani ideološkog spektruma, finansirajući se ne krupnim "donacijama" malog broja, već sitnim doprinosima velikog broja članova
- Pretpostavka za nastanak masovnih partija je – **postojanje podijeljenog društva, u kojem socijalne grupe imaju nepomirljive interese**
- Od svih "lica" partije, centralno partijsko rukovodstvo ima najznačaknije mjesto

Masovne partije

- Kao tipičan primjer masovnih partija navode se komunističke i fašističke partije
- **Zajedničke karakteristike:**
 1. *Centralizacija*
 2. *Manja zainteresovanost za parlamentarno djelovanje*
 3. *Spremnost za konspirativnu borbu protiv režima*
 4. *Strogu totalitarnu doktrinu*
 5. *Razvijanje iracionalne podrške*
- Savremene masovne partije ukorijenjene su u civilnom društvu
- Ne može na zadovoljavajući način obuhvatiti katoličke, demohrišćanske, laburističke i agrarne partije

Masovne partije

- Duverger pretpostavio da će masovne partije zauzeti mjesto kadrovskih – one su prototip “partija budućnosti”
- Kadrovske partije, ugrožene od strane masovnih, biće prinuđene da prihvate njihove organizacione obrasce ili nestanu
- Predviđanje se nije ispunilo
 - Kadrovske partije su se mijenjale ali ne uvijek u smjeru masovnih, već sveobuhvatnih “catch-all” partija
 - Masovne partije izgubile su neka ključna obilježja i transformisale se takođe u sveobuhvatne narodne partije
- Neumanova podjela na “partije predstavljanja” i “partije integracije”

Catch-all partije

- Podjela na masovne/kadrovske partije omogućavala je svrstavanje većine partija sredinom XX vijeka
- Sa porastom udjela srednje klase u populaciji smanjivao se broj pripadnika radničke klase – društvo sve manje imalo oblik piramide
- Partije počele svoje prilagođavanje novim društvenim okolnostima – nastanak novog tipa "sveobuhvatnih partije" (catch-all) (Kirchheimer, 1966)
- Transformacija u 3 faze:
 1. Do WWI – snaženje socijaldemokratskih partija
 2. 1920 i 1930-te – vladavina socijaldemokratskih partija koje nijesu zadovoljile volje građanstva
 3. Transformacija socijaldemokratskih partija u sveobuhvatne

Catch-all partije

- Partije postaju labavije organizovane - slabljenje partijske identifikacije i oscilacije u izbornim rezultatima
- Odustaju od namjere da temeljno mijenjaju društvo – zadovoljavaju se inkrementalnim promjenama
- Ideološkim približavanjem ranije **kvalitativne** razlike postaju **kvantitativne** (“više ili manje istog”)
- Prema Kirchheimer-u (1966) “catch-all” partije imaju sljedeća obilježja:
 1. Drastično smanjivanje važnosti “ideološkog prtljaga”
 2. Jačanje uticaja partijskog vođstva
 3. Smanjivanje uloge partijskog članstva
 4. Opadanje važnosti društvenih klasa
 5. Obezbjeđivanje pristupa raznim interesnim grupama

Catch-all partije

- Po Kirchheimeru jačanje rukovodećeg "lica" partije je važno obilježje sveobuhvatnih partija
- Katz i Mair (2002) smatraju da u ovom tipu partija ne postoji jasna hijerarhija među "licima" partija
- Panebianco (1988) umjesto "catch-all" uvodi novi tip – **izborno-profesionalnu partiju**, koja u odnosu na masovnu ima sljedeće karakteristike:
 1. Ključnu ulogu imaju profesionalci
 2. Partija isključivo teži da uspije na izborima (programski ciljevi marginalni)
 3. Dominanta pozicija pripada nosiocima javnih funkcija
 4. Finansiranje partija preuzimaju interesne grupe
 5. Ključna pitanja tiču se rukovođenja partijom

Kartelske partije

- Prema Katz i Mair (2002) nizom kumulativnih promjena sveobuhvatne partije evoluiraju u **kartelske partije**
- Sama sintagma “kartelska partija” je upitna
- Transformacija u kartelske partije očituje se najbolje promjenom odnosa među tri lica partija u korist **vladavinskog** aspekta, na štetu partije na terenu i centralnog rukovodstva
- Dominacija mjerena količinom osoblja i budžedskih sredstava
- Rukovodstvo kartelske partije, u težnji da zadobije ili zadrži poluge moći, usredsređuje svoju aktivnost na parlamentarni teren

Kartelske partije

- Uloga partije među biračima smanjuje se na još dva načina:
 - Omogućavanje učlanjenja u partiju na nivou centralnih organa, čime se smanjuje uloga lokalnih organizacija
 - Zamah uključivanja običnih članova u izbor partijskog rukovodstva čini da nacionalna vođstva žele da smanje važnost rukovodilaca i profesionalaca na lokalnom nivou
- Bitno obilježje – olakšan pristup vlasti – “ortakluk profesionalaca” sa obrascem međusobnog sporazumijevanja
- Kartelske partije “nastaju u množini” jer zavise od saradnje svih relevantnih partija i imaju uticaj na cijeli sistem (Katz i Mair, 2002)

Kartelske partije

- Pojava kartelskih partija koje su finansirane od strane države, nezainteresovane za privlačenje što većeg broja članova – smanjenje izborne participacije i povjerenja u demokratske institucije
- Ključne slabosti kartelskih partija:
 1. Povremeno nastojanje neke od partija da napusti kartel i da se riješi dugoročnih prednosti u ime kratkoročnih dobitaka
 2. U kartel se može uključiti partija-outsajder koristeći populizam kao ključno sredstvo
 3. Bliskost države i partija, zbog čega uspjehe države birači nekad pripisuju partiji

Partije u postkomunizmu

- Propast režima 1989/1990 nije nužno značio nestanak “starog društva”
- ”Zaštićeni čovjek” – oslonjen na državu, ne na vlastite snage i odbija rizike i neizvjesnosti koje tržište nosi
- Promjene u civilnom društvu – ne jednako razvijeno u svim državama bivše komunističke Evrope
- Netrpeljivost prema ideološkim neistomišljenicima
- Ključne razlike: stepen ekonomskog razvoja, etnička heterogenost, posjedovanje/odsustvo demokratske tradicije, tipovi političke kulture...

Partije u postkomunizmu

- Ključne osobenosti partija u postkomunističkim zemljama:
 1. Ambivalentnost u pogledu dimenzije ljevica/desnica
 2. Integralni karakter
 3. Heterogenost socijalne osnove
 4. Mozaična organizaciona struktura
 5. Ideološki amalgam različitih programskih ideja
 6. Česte podjele postojećih i stvaranje novih partija
 7. Pseudoetnicizam – težnja da se protivnici definišu na etničkoj osnovi

Partije Crne Gore

- Usporen razvoj civilnog društva
- Početna prednost DPS-a
- Dominacija centralnih organa partija
 1. DPS i SNP nastale iz masovne partije (SKCG)
 2. Država obezbeđuje partijama značajna sredstva iz budžeta
 3. Na snazi bio “imperativni partijski mandat”
- Proces intezivne centralizacije, nasuprot trendovima u zemljama regiona

Partije Crne Gore

- Neostvareno očekivanje o takmičenju između partija na polju socio-ekonomskih pitanja
- Sve partije neosporno za ulazak CG u EU
- Većina partija (izuzev manjinskih) podsjeća na “catch-all” partije sa slabom vezom sa interesnim grupama